

Van Jood... Christen.

Mr. Isaac da Costa.

— DOOR —

.. **S. BISON.** ..

Van Jood ... Christen.

Eenige bijzonderheden uit het leven van
MR. ISAÄC DA COSTA,
verzameld voor Jong en Oud

DOOR

S. BISON.

Stoom-Boek-, Courant en Handelsdrukkerij.

M. J. WITTE, Oud-Beijerland.

1915.

Mr. Isaac da Costa.

VOORWOORD.

Onder den titel „Van Jood... Christen" verschijnt dit werkje, dat in korte trekken het beeld tracht te schetsen van onzen grooten Christen-Dichter, Mr. Isaïc Da Costa.

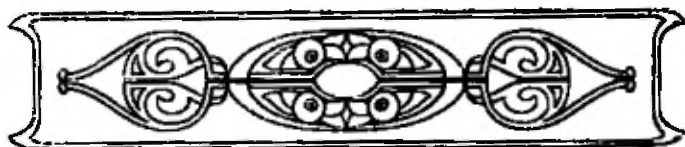
Het boekje is niet alleen bestemd voor jongeren van jaren, om eenigermate bekend te worden met het leven van dien grooten Christen, zoo klein in eigen schatting; maar ook voor ouderen, die nog gaarne het oor heigen naar den man, die eens zoo aangrijpend schoon zong:

*Verlosser! Vader! o, zie neder!
Ontferm U onzer, schenk genê!*

Moge onder den zegen des Heeren onze zwakke poging het hare bijdragen om de gedachtenis van onzen onvergetelijken Da Costa bij jongen en ouden steeds in eere te houden!

Dit is de wensch van

DEN SCHRIJVER.

De Jood Isaác da Costa.

De man, wiens naam boven dit hoofdstuk staat, is in ons land geen onbekende. Hij toch is de dichter van het schoone lied :

„Zij zullen het niet hebben
De goden dezer eeuw”.

In de volgende bladzijden gaan wij U het een en ander meedeelen uit het rijke leven van den Jood DA COSTA, die Christen is geworden.

De voorouders van DA COSTA leefden jaren lang in Portugal en waren kooplieden. Vreeselijke vervolgingen tegen de Joden in dat land deden sommigen hunner besluiten Roomsche te worden, dan werden zij niet langer vervolgd; maar toen hun de gelegenheid gunstig was, ontvluchtten zij het land hunner geboorte.

URIËL DA COSTA, die eene kerkelijke betrekking bekleedde, legde zijn ambt neder en voerde zijn geslacht uit Portugal naar Amsterdam en werd daar lid van de Synagoge. Van JOZEF DA COSTA, een jongeren zoon van deze linie, stamt de familie af van ISAÁC DA COSTA, geboren te Amsterdam, 14 Jan. 1798.

Zijn vader behoorde tot de Oranje- of Prinsgezinde partij, had een afkeer van de Fransche revolutie en

prentte in het hart van zijn zoon liefde in voor het huis Oranje, welk slamluis in die veelbewogen dagen door de Patriotten of „Keezen” zoo fel werd bestookt.

Hoewel geen gestreng Jood, bezocht hij geregeld de Synagoge en volgde hij de Joodsche gebruiken op, maar toch behoorde hij niet tot de Joden, die geen tittel of jota der wetten nalieten.

Al op zijn vijfde jaar ging ISAÏC naar de Synagoge. 't Was een tener ventje, dat op den Sabbath en de feestdagen voor de gemeente, te samen met de weezen, de afdeeling der Profeten zong. Als hij zich bevond te midden der ruimte, schaarsch gevuld door mannen in witte met goud geborduurde mantels gekleed, dan zwol hem van trots de kinderziel.

Zijne jongensjaren waren voor hem niet rijk aan zonneshijn en vreugde. Zeker, hij leerde vlijtig, had succes op school, deelde in de bewondering en nijd van makers, maar dit alles gleed langs zijn ziel; de wezenlijke gaaf van het leven was daar binnen in zijne ziel. Nu eens hield hij zich slijpt aan de Joodsche gebruiken en verrichtte hij nauwkeurig de voorgeschreven gebeden, dan weder verviel hij in allerlei twijfelingen en had een afkeer van alle uiterlijke plechtigheden. Zijn hart begeende God te kennen; hij zocht ijverig eene vaste overtuiging te bekomen aangaande het bestaan van God, het wereldbestuur en de onterfelijkheid der ziel. O, allerlei twijfelingen vervulden hem! Het viel hem zoo moeielijk te gelooven, dat de Heere Zich heeft geopenbaard en de waarheid der vijf boeken van Mozes en die der Profeten trok hij in twijfel. Aan de geschiedenis van zijn volk kleemde hij zich vast; dat volk had hij zoo innig lief. God beschikte het

zoo, dat twee voervallen grooten invloed hebben uitgeoefend op zijn volgend leven.

Hoewel de Israëlieten in ons land eene groote mate van vrijheid genoten, waren zij toch van Staatsambten uitgesloten en mochten ook niet studeeren aan Nederlandsche hoogeschoolen; maar hierin was voor de Joden sinds de omwenteling van 1795 eene verandering ten goede gekomen: zij mochten na dien tijd aan onze Academie studeeren. Van zijn 13de tot zijn 14de jaar (1811-1813) bezocht hij de Latijnsche School te Amsterdam. Hier volgde hij o. a. de lessen van een professor in de oudheid- en letterkunde. Telkens greep de hoogleeraar D. J. van Lennep de gelegenheid aan om de waarheid en hooge beteekenis van de boeken van Mozes aan te toonen. Zijn vader had hem bestemd om rechtsgeleerde (advocaat) te worden.

In de maand Mei van 't jaar 1813 werd de 15-jarige ISAËC DA COSTA door zijn Joodschen leermeester Lemans in aanraking gebracht met den beroemden BILDERDIJK, die te Leiden woonde. DA COSTA en zijn leermeester wachtten beiden in de zijkamer. Daar hoorden zij een slependen tred en BILDERDIJK kwam binnen, met zijn tweejarigen LOUWYK aan de hand. Geen ontzagwekkende en geen aantrekkelijke verschijning, die ridje maar, met de pet op het hoofd en slordig gekleed. Gelukkig behoefde de jonge student weinig te zeggen, want BILDERDIJK vierde hoofdzakelijk het gesprek met zijn leermeester en toch was er van dat oogenblik een band ontstaan tusschen DA COSTA en BILDERDIJK.

Toen BILDERDIJK hem voor de tweede maal en alleen sprak, gevoelde hij, dat hem een aanhankelijk hart

tegemoet kwam en lei hij zegenend de hand op het hoofd van den jongeling en bad Gods zegen af over DA COSTA. Van dat oogenblik nam de groote BILDERDIJK bezit van zijn leerling, die van zijn leermeester o. a. zegt:

„Hij was een merkwaardig man in elk opzicht, wiens staatkundige en godsdienstige overtuiging, gelijk ook de eigendommelijkheid van zijn geest en karakter, zijn landgenooten tegen hem innamen, met wie hij gedurig in strijd leefde. Miskend, vervolgd, in 1795 een tijdlang uit het land gebannen, door allerlei tegenspoed gepijnigd, vond hij van zijn vroege jeugd af troost en kracht in het Evangelie van Christus. Hij was der Gereformeerde Kerk en harer leer geheel toegedaan, doch daarbij had hij reeds vroegtijdig de heerlijke toekomst, die Israël wacht, ingezien, gelijk die door de oude Profeten van God verkondigd is, wanneer Israël zich namelijk tot zijn Messias wil bekeeren, Dien liet eerlijds heeft gekruisigd. Hij erkende met Paulus, dat de bekeering van Israël voor alle volkeren van groote gevolgen zal zijn. BILDERDIJK beminde Israël daarom recht hartelijk en was het ter wille zijner vaders innig toegedaan. Ja, om Christus' wil, Die naar het vleesch uit Israël afstamt, omvatte hij geheel Israël met innige teederheid. Het was derhalve zeer natuurlijk, dat ik mij krachtig door dezen man voelde aangetrokken. Ik werd zijn leerling, ja zijn vertrouwde vriend en zulks ben ik gedurende 18 jaren gebleven, tot op zijn sterfdag in het jaar 1831, toen hij het 75ste jaar zijn levens had bereikt. Door dezen man, dien God in Zijn aanbiddenswaardige genade voor mij als het werktuig voor het Heil

gebruikte, werd ik het licht gewaar, dat mij tot het Christendom leidde, tot het geloof aan Jezus, mijn Heiland en mijn God".

Wat een schoon getuigenis, niet waar?

DA COSTA, een uitnemend dichter, zegt in zijn gedicht „David" o. a.:

„Daar stond ik voor den man, Uw dienstknecht,
{zijn gelaat
 den worst'laar teek'nend, die met tranen en gebeden,
 genâ zocht, nacht hij nacht, voor d' ongerechtigheden
 van 't volk, dat hem verstiet.....
 En hij, hij zag mij aan met vaderingewanden
 of 't waar, en strekte langs de palmen zijner handen
 omhoog en over mij. Toen zalfde hij mijn hoofd
 met olie, in den naam zijns Zenders, hoog geloofd" enz.

Welk een liefde tusschen die twee mannen! De leermeester is Christen, de leerling nog Jood, maar bij wien het schemerlicht begint te gloren.

Het was een veelbewogen tijd, toen DA COSTA studeerde aan de Leidsche Hoogeschool. Veel had ons land doorgemaakt, veel ellende geleden, maar er kwam weer hoop. Het tyrannieke Fransche dwangjuk zou binnen niet al te langen tijd afgeschud worden: de Heere zou Nederland redden. In 1815 kwam de vrijheid weer, maar het zaad, door de Franschen gezaaid, begon ook in ons land wrange vruchten te dragen. Vrijzinnige denkbelden, zoowel op maatschappelijk als godsdienstig gebied, vervulden veler hoofd en hart. Ten duidelijkste bleek, dat ons volk op godsdienstig terrein achteruit was gegaan.

Maar keeren wij tot DA COSTA terug.

Met zijn vriend, ABRAHAM CAPADOSE, die ook te Leiden studeerde, had hij afgesproken, te midden der Christelijke academiewereld het in alles te toonen, dat zij Juden waren. Op geregelde tijden lazen zij te zamen den Bijbel, maar brachten het niet verder dan het eerste boek Genesis, omdat de gesteldheid van hun hart hen gedurig tot spotternij bewoog. Maar het behaagde den Heere CAPADOSE te bekeeren. Toen hij in Oct. 1826 stierf, ontsliep hij in vrede, na getuigenis gegeven te hebben van zijn geloof in Christus.

Vele vrienden had DA COSTA onder de studenten te Leiden, waaronder WILLEM VAN HOGENDORP en NICOLAAS CARBASUS vooral zijn toezemvrienden waren. Toen BILDERDIJK voor een professoraat te Amsterdam in aanmerking kwam, werd het ambt aan een minder bekwaam man weggeschonken. Dit grieft den grooten geleerde niet weinig, maar toch telde hij eenige leerlingen en wel de bovengenoemde, aangevuld met CAPADOSE. En zij luisterden naar hem, want zij gevoelden het: zooals BILDERDIJK sprak, was het. Groot was de invloed van den leermeester op zijn leerlingen, vooral op DA COSTA, die zich steeds meer tot BILDERDIJK gevoelde aangetrokken. Hij veratond zijn leermeester het best van allen: BILDERDIJK sprak tot zijn hart, dat naar iets hoogers begon te verlangen en leerde uitzien naar vrede. Van lieverlede ging het licht op in zijn ziel. Zelf schrijft hij: „Een gevoel van afschuw van de zonde maakte zich van mij meester, van de zonde, om welker wil de Heiland Zelf in het vleesch was verschenen en den kruisdood geleden had. Ik overtuigde mij, dat plaatsen als Jesaja 11, 53, 61,

Psalm 22, 110 en vele andere reeds vervuld waren. Hij bad aan, ik geloofde, ik erkende, dat ik het eigendom van Jezus Christus moest worden, dat ik voor Hem en in Hem moest leven".

Na een ernstig gesprek met zijn trouwen vriend en beïnvloeden leermeester, zei deze tot hem: „Word Christen" en het gefronste hoofd van den ouden man toonde de ontzagwekkende grootschheid, welke in het verschiet van dien Christusnaam lag.

Op een morgen had DA COSTA met zijne moeder twist gehad. De woordenwisseling was om een kleinigheid begonnen en eensklaps hoog geloopt. Aan wien de schuld? Bij hem. Hij zocht zijne moeder op en vroeg haar vergeving voor het toneel van dien morgen; maar zijn moeder begreep wel, dat hij iets meer bedoelde.

„Wat is er, ISAËC?" vroeg de oude mevrouw DA COSTA. De jonge man barstte in snikken uit, greep hare hand en vertelde haar, wat in de kerk gebeurd was.

Dinsdag 17 Juni was in de Nieuwe Kerk te Amsterdam een jonggeboren prins uit het huis van Oranje gedoopt. Da Costa ging er heen in gezelschap van een Deensch baron. Bij hem sloot zich Isaïc F. aan, een knaap nog, de broeder van één zijner vrienden. Isaïc F. begon te spotten en tergde den Christus. Dit kon Da Costa niet verdragen. Geheel ontlaan en in zijn zenuwgestel geschokt als iemand, die hulpeloos zich in 't aangezicht heeft laten beledigen, kwam hij telken aan. Dit voorval had hem ontstond en geprikkeld.

Zijne moeder begreep hem maar half; zij schrikte

van zijne mededeeling: „Het is mijn Messias!"

„Wat zullen de menschen zeggen, wanneer het bekend wordt?" zei zijn moeder. „En uw oom Emmanuël? En vader! Hij had het niet overleefd. Gelukkig voor hem, dat hij gestorven is! Maar gij kunt de Synagoge niet verlaten, nu hij zoo pas nog van ons is heengegaan; gij kunt u niet voor een nieuw geloof verklaren in zijn huis, waar 't nu is, alsof ik hem nog zie".

„Neen moeder", antwoordde Da Costa, „het was mijn plan niet over te gaan, vóór het jaar van rouw voorbij is, — ten minste, wanneer ze mij niet dwingen mij vroeger te verklaren".

Zijne moeder zag hem strak aan, nam zijne hand in de hare en streekte die.

„Arme jongen", zei ze. „Wat 'n verdriet hebt gij nog te wachten! En Capadose?"

„Hij is van mijn geloof!"

„Weet zijne moeder het?" Bevestigend was zijn antwoord.

Da Costa kwam nu tot kalmte, nu zijne moeder wist, wat in hem omging. Hij kon voor zijne moeder niet langer verborgen houden, dat hij den Messias gevonden had. A° 1818 promoveerde ISAËC tot Doctor in de Rechten en in 1821 tot Doctor in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren. In 1821 was hij gehuwd met zijne nicht Hanna Belmonte, die in een Christelijk Instituut opgevoed, door Gods genade reeds was voorbereid en met haar man de Heilige Schrift onderzocht. Zij oefende een weldadigen invloed uit op Da Costa. Beiden verlangden naar het oogeblik, waarop zij door den Heiligen Doop als lidmaten

der Hervormde Kerk zouden worden opgenomen. Bilderdijk raadde hem aan, dit niet in Amsterdam te doen plaats hebben, maar te Leiden.

De tweede helft van September 1822 vertrokken Da Costa met zijne vrouw en Capadose naar Leiden. Het was den eerstgenoemde of hij een vijandige plaats uitging. In zijn ouderlijk huis zou hij niet meer terugkomen; de vrienden van zijn geslacht zouden hem den rug toekeren, wanneer hij in de hoofdstad opnieuw, maar in een vreemde woning, zijn verblijf nam; de wereld van kooplieden en geleerden zou hem onverschillig aanzien, al behoorde hij tot hun geloof. Da Costa voelde dit alles diep, maar niets kon hem weerhouden; hij had den Christus gevonden en zou voor Hem uitkomen.

Ds. L. Egeling was door Bilderdijk genoemd, om bij hem belijdenis des geloofs te doen. In de studentenwereld werd Ds. Egeling de man genoemd „met den hemelschen lach”. Een oppasser, meldt de legende, vroeg hem eens op straat: „Dominé, hoe komt u toch aan dien hemelschen lach?” Hij was een eenvoudig en een verstandig man, juist geschikt voor Da Costa en Capadose.

Of de goede Egeling niet tegen de komst van de vernuftige en dichterlijke jonge mannen heeft opgezien, die bij hem hunne belijdenis kwamen leeren? Hij liet er niets van merken. Rustig en kalm gingen de dagen te Leiden voorbij. Den 20en October 1822 werd het echtpaar Da Costa gelijktijdig met Capadose te Leiden gedoopt.

Alleen aan de vertrouwdste vrienden was de datum der plechtigheid meegedeeld, zij werd zóó stil gehouden,

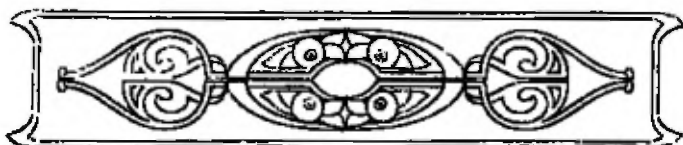
dat de meeste vrienden en bekenden van die gebeurtenis eerst hoorden, toen zij was afgeloopen. Bij het terugkeeren van het doopmaal, dat Bilderdijk in zijn huis den vrienden had bereid, legde Da Costa de hand op den schouder van zijn Amsterdamschen vriend en zei tot hem: „Ja, heden ben ik gelukkig en ik dank God met geheel mijn hart mij dezen dag te hebben doen beleven”.

Hij had den vrede voor zijne ziel gevonden: de Jood Da Costa was een Christen geworden; hij geloofde in den Eenigen Naam onder den hemel tot zaligheid gegeven, in den Heere Jezus Christus, Wiens eigendom hij nu was voor den tijd en de eeuwigheid.

Tot zijne groote blijdschap mocht hij ook zijne schoonmoeder en hare dochter Esther tot de belijdenis des Heeren Jezus zien komen. Door Ds. P. Chevalier werden mevrouw Belmonte en hare dochter in de Waalsche Kerk te Amsterdam gedoopt. Twee jaren later stierf zijn schoonmoeder, uitroepende: „Kom, Heere Jezus!”

Nog een ander lid der familie Da Costa kwam tot het geloof in den Christus. Deze studeerde na zijn doop in de godgeleerdheid; maar, toen hij op het punt stond, predikant te worden, stierf hij en ging in tot de rust, die er overblijft voor het volk Gods.

Welzalig zij, die, naar Zijn reine leer,
In Hem hun heil, hun hoogst geluk beschouwen,
Die Sions Vorst erkennen voor hun Heer;
Welzalig zij, die vast op Hem betrouwen.

De Christen Isaác Da Costa.

Da Costa was een oprecht bekeerling uit de Joden. Een bekeerd mensch is door den Heiligen Geest overtuigd, dat men de waarheid tot zaligheid niet behoeft te zoeken, maar dat zij ons is gegeven door God den Vader, in den Zoon, door den Heiligen Geest en dat deze waarheid is nedergelegd in het beschreven Woord van God, in de Heilige Schrift. Wie geloof in den Heere Jezus Christus, gelooft dus ook in de Heilige Schrift en lieft de waarheid Gods voor zijn verstand en door den Heiligen Geest ook voor zijn hart.

Da Costa boog voor het Woord des Heeren en plaatste er zich nooit boven, zooals vele menschen in hun hoogmoed in deze dagen doen. Da Costa was een van God geleerde en had den Bijbel lief: hij besteedde geheel zijn leven om door ontvouwing en verklaring van den inhoud der Schrift te bewijzen, dat zij niet anders dan van goddelijken oorsprong kan zijn. Nu waren er in den tijd, gedurende welken hij leefde, velen, die leeringen verspreidden, welke strijdig waren met het Woord des Heeren, ja, velen gingen zoo ver, dat zij toen reeds het goddelijk gezag des Bijbels loochenden. Tegen de laatsten vooral bond hij den strijd aan, maar ook ontzag hij andere vijanden van

den Christus niet. Da Costa was een geducht strijder. Behalve het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn, verstond hij Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Duitsch, Spaansch, Portugeesch en Italiaansch. Hij was dus veelzijdig ontwikkeld en bovendien godvreezend. Met zulk een strijder valt niet te spotten. Tal van boeken heeft Da Costa geschreven, vele gedichten vervaardigd, maar toch hield hij zich het liefst bezig met Bijbeluitlegging. Hiervan zegt hij zelf: „Dat is de plaats, die God mij heeft aangewezen om ze in te nemen en daarop geveel ik, dat ik kracht heb, daar buiten vermag ik weinig”.

Uit Leiden naar Amsterdam teruggekeerd (Da Costa woonde toen op de Prinsengracht tusschen den Amstel en de Utrechtsche Straat) opende hij niet heel lang na zijne bekeering en openlijken overgang tot het Christendom, des Zondagsavonds na kerklijd (van 8 tot 10 uur) zijn huis voor allen, die zijne bijbellezingen wilden bijwonen. „Zijn eigen huisgezin”, zoo verhaalt een zijner vrienden, die veel omgang met hem had, „vormde het middenpunt, rondom een gewone tafel, waaraan Da Costa zat, met een folio- of kwarto-Bijbel vóór zich en een Psalmboek en karaf met water en glas naast zich. Rondom dat middenpunt zaten de vrienden des huizes uit den aanzienlijksten en ook wel uit den minder aanzienlijken stand en achter dezen zaten allen, die komen wilden, ook de armen, voor sommigen van welke de collecte gedaan werd. Na een Psalmvers te hebben laten zingen, waarbij zijne vrouw, die eene uitmuntende stem had, voorging, stond Da Costa op en ging in het gebed, dat gewoonlijk lang was en waarin het verwonderlijkste was, dat hij alle hem bekende belangen altijd weder gedachtig was,

met eene warmte en innigheid en breedvoerigheid, die van zijn belangstellend en liefhebbend hart getuigden. Na het gebed ging Da Costa weer zitten, sloeg het hoofdstuk, dat hij behandelen wilde, op, las het voor en ging tot de uitlegging van vers tot vers over. Aan het einde daarvan sloot hij weder met een korter gebed en een psalmvers. Door deze openstelling van zijn huis voor een ieder, die zich daartoe bij hem aanmeldde, viel de toegang tot den toen reeds beroemden man licht, terwijl het anders meestal moeilijk is, om zulke menschen van nabij te leeren kennen. Daardoor kwam dan ook menigeen in betrekking met Da Costa, die anders nooit kennis met hem zou gemaakt hebben.

„Ik begaf mij dan op een Zondagavond naar de Bijbellezing van Da Costa”, zoo verhaalt de vriend, van wien wij deze en meer andere bijzonderheden ontleenen „en plaatste mij in de zijkamer achteraan, in de hoop, dat ik alsdan een onopgemerkt hoorder zou zijn. Doch nu bleek het, dat Da Costa altijd van achteren af begon zijn gasten te overzien en te groeten. In mij een vreemde ziende, vroeg hij mij naar mijn naam en dien hoorende, heette hij mij hartelijk welkom en noodigde mij hooger op te gaan, dat ik beleefd afsloeg, daar mijn plan niet was alle Zondagen te komen. Eerst nadat ik in 1839 gehuwd was, kwam ik met mijne vrouw, zooveel de omstandigheden dit toelieten, alle Zondagavonden bij Da Costa en zaten wij toen als huisvrienden in de dichte nabijheid van den beminden spreker. Wij hielden hiermede vol, totdat Da Costa den 7^{en} November 1852, daartoe door zijn uitgebreide werkzaamheden gedrongen, zijne Zondagavondlezingen sloot met Ezechiël 37”.

De Bijbellezingen van Da Costa waren hem zoo vele voorbereidingen tot zijne latere afzonderlijke lezingen. Hij deed dan als de veldheer, die voornemens is een veldslag te leveren en daartoe vooral de noodige verkenningen doet, of als de vlootvoogd, die een aanval op eene kustvesting in den ziii heeft en daartoe vooral de diepte van het vaarwater peilt. Ook zijne lezingen op Vrijdagavond trokken altijd tal van hoorders: predikanten, zoowel als andere ontwikkelde personen. Da Costa was een onvermoeid spreker, vooral toen hij nog in de kracht van zijn leven was. Later en vooral in zijn laatste jaren was dit anders en werd hij wel moede door het spreken, soms met veelvuldigen hoest en dan zeide hij: „Ik word oud”, ofschoon hij toch niet zoo oud in jaren was. Zijne stem, te krachtig om schoon te zijn, was indrukwekkend en bezielend.

Da Costa was — evenals Bilderdijk — een dichter van den eersten rang. Niemand durft hem die eer ontrooven. Ook in zijne gedichten belijdt hij den Christus en spreekt onbeschroomd in schoone taal van het heil in den Messias.

Da Costa was niet groot van persoon, zijn gelaat was licht door de pokken geschonden, zijn uitzicht en gelaatstreken waren vriendelijk. In zijn omgang was hij minzaam en uiterst welgemanierd. Door zijne geboorte en opvoeding in aanzienlijken Joodschen kring en vooral door zijne hooge ontwikkeling, bewoog hij zich licht in de hoogste kringen der maatschappij. Vriendelijkheid was een zijner karaktertrekken. Zelfs met zijne Joodsche familie bleef Da Costa na zijn bekeering op minzamen voet en altijd deed hij voor de Joden, wat hij kon. Een zijner bloedverwanten

kwam geregeld elken Vrijdagavond op zijne lezing; doch de vrucht daarvan is niet openbaar geworden.

Het karakter van Da Costa was edel en daarbij zacht en toegevend. Hij beklagde zich eens, dat nooit iemand, die hem beleedigd had, tot hem was gekomen, om hem de hand toe te reiken en te zeggen: „ik heb ongelijk gehad, vergeef het mij. „Altijd”, zei hij, „moet ik de eerste zijn om de zaak weer in orde te brengen”. Hij haalde hiervan een treffend voorbeeld aan, dat ons een diepen blik doet werpen op zijn gaarne vergevend hart. „Terwijl ik”, zoo zegt Da Costa, „met een mijner vrienden in mijne huiskamer sprekende was, laat zich een ander vriend aandienen. Deze beide mannen komen in gesprek en de nieuw aangekomene veroorlooft zich hierbij een beleedigend woord tegen den eerstgekome. Ik neem hierop partij voor dezen en keur het woord af. Terstond neemt de man zijn hoed en vertrekt in toorn. Hij kwam ook niet meer op mijne lezingen. Het speelt mij wel, dat het voorgevallen was; want hij was anders iemand, die mij in vele opzichten aangenaam was. Mijne vrouw raadde mij aan, de zaak weder bij te leggen. Ik weerstreefde lang, want ik had gelijk; doch ten laatste besloot ik tot de zaak, ging naar hem toe en bood hem de hand tot herstel der vriendschap; doch in plaats van die aan te nemen, overlaadde hij mij met een stortvloed van verwijtingen, waardoor ik onverrichterzake weder te huis kwam”. Zijne houding tegen het altijd meer veldwinnend ongeloof was moedig en verstandig moedig, want ieder moet den moed zijner overtuiging hebben, en die het weet, mag het zeggen; verstandig, want de wijze, waarop men de zaak behandelt, doet

veel, soms alles af tot het verkrijgen van een goed einde.

Ook had Da Costa zijne eigenaardigheden. Hij was zeer duidelijk in zijn uitdrukkingen; trouwens, die een zaak goed weet, kan haar goed zeggen. Als hij eene reeks van lezingen aankondigde, dan was zijne gewone manier van zeggen :

„Ik stel mij voor enz. of Ik ben voornemens, God het mij gevende”.

Ook was hij zeer gevat in zijne antwoorden. Het gebeurde eens, dat Dr. Samuël Sarphati, de stichter van het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam tot Da Costa over de Vereeniging der vrienden Israëls, waarvan Da Costa voorzitter was, zeide : „Wat doet ge? Ge haalt slijk op met gouden netten,” waarop Da Costa onmiddellijk antwoordde : „Dat kan wel zijn, maar wat *gij* goud noemt, noemen *wij* slijk en wat *gij* slijk noemt, noemen *wij* goud”.

Da Costa en zijn vrouw waren, toen zij huwden, rijke lieden, doch beiden konden geen gebrek bij anderen zien zonder te helpen en zij gaven zóó, dat zij niet gevende konden blijven. Hij zeide eens tot zijne vrienden : „De menschen zeggen, dat ik geen goed financier ben en ik moet het erkennen ; doch ik kan nu eenmaal niet helpen, dat ik geen lijden kan laten voortduren, waar het in mijn vermogen is het te doen eindigen”.

Van zijne vrijwillige liefde deel ik het volgende voorval mede :

„Toen ik”, zei Da Costa, „met Bilderdijk gelijktijdig te Leiden was, en veel bij hem aan huis kwam, bemerkte ik al spoedig, dat er niet weinig geldgebrek

heerschte en hij zich in vele opzichten onaangenaam moest bekrampen. Ik, die in dien tijd geld in overvloed had, dacht dadelijk daaraan tegemoet te komen. Doch hoe dit aan te leggen zonder den uitnemenden leermeester te kwetsen? Na lang aarzelen stak ik een goed sommetje bij mij, en hem alleen op zijn studeerkamer aantreffende, meende ik hem het meegebrachte terstond te overhandigen; maar jawel, ik had er den moed niet toe. Na over het een en ander met hem gesproken te hebben, reikte ik hem op eens het geld toe met de stamelende verontschuldiging, dat ik mij daartoe gedrongen gevoelde. Een vluchtig rood overtrok het gelaat des geliefden meesters, en hij zeide tot mij: „Van u neem ik het aan, want gij hebt mij lief”.

Nog een staalje van zijne liefde tot den naaste. Eens ontving hij op zijne Zondagavondlezing een briefje van den godvreezenden Breukelaar, met verzoek om voor een buitengewonen nood eenige ondersteuning. „Hij is een oefenaar als ik”, zei Da Costa, en nu moet gij hem zooveel geven, alsof ik het u voor mijn eigen persoon vroeg”. En Breukelaar kreeg een niet onaanzienlijk sommetje.

Van Da Costa's goedhartigheid is door velen een schromelijk misbruik gemaakt.

De aanhoudende arbeid van Da Costa ondermijnde al vroeg zijn gezondheid, welke anders uitnemend was. Hij was te teer van gestel om van het vuur zijner geestkracht en geestdrift geene nadeelige gevolgen te ondervinden. Hij had een tijdlang last van duizeligheid in het hoofd, waardoor hij niet alleen de straat durfde betreden. Het was hem dan, of de huizen ondersteboven keerden. Gelukkig herstelde hij van deze zenuwachtigheid,

welke zich op later leeftijd weer in een soort van slaperigheid openbaarde. Hij zeide eens tot een zijner vrienden, toen hij naast hem in de Schotsche kerk een oogje had geloken onder het gehoor van den predikant: „Het is mij lichter twee uren achter elkander te spreken, dan een halfuur te luisteren; want alsdan overvalt mij soms een slaap, dien ik alle moeite heb te weren”.

Bij dat alles was Da Costa nochtans doorgaans vrij goed gezond en opgeruimd van humeur. Hij kon de oude joden zoo geheel in hun spraak en manieren nadoen, als zij onder elkander zijn, dat het was, of men in hun midden verkeerde.

Bij al de genoemde uitnemendheden had hij ook zijne tijden van mismoedigheid. Evenals zijn leermeester had Da Costa meermalen met geldelijke ongelegenheden te kampen. „Geld”, zei hij eens tot een vriend, „wordt hoe langer hoe meer de as, om welke zich alle dingen bewegen. Hebt gij geld, gij hebt alles wat noodig is, en wat er nog verder bestaat, wordt als onnoodig en overbodig beschouwd. De wereld wordt dan ook zoo vervuld van geldinrichtingen (banken), dat het leven uit het geloof niet meer schijnt te pas te komen. Daarom is er ook in het dagelijksch leven zoo weinig geloof meer overig. Ieder zoekt zich door geld in veiligheid te stellen, en God en Zijne heerlijke Voorzienigheid blijven alleen voor den armen geloovige over. Doch peze trooste zich dan ook in dat geloof, want, die hier een vreemdeling is, is boven thuis”.

Hij ondervond veel tegenwerking van vele aanzienlijke en invloedrijke personen. Zoo gaarne was hij professor geworden; maar evenals Bilderdijk heeft

Da Costa dezelfde bittere teleurstelling ondervonden. Hij was de man om in de hoofden en de harten der studeerende jongelingen uit te storten, wat hij zelf wist. Toen er sprake was van zulk een beroep tot buitengewoon hoogleeraar in de letterkunde aan het Amsterdamsche Atheneum in 1845, maakte hij zijne toespraken op het papier al gereed; maar zijne tegenstanders zegevierden en Da Costa werd niet benoemd tot professor. Wat eene teleurstelling! Gods kinderen ondervinden zoo menigmaal grievende bejegeningen. Eenigen tijd later werd Da Costa benoemd tot leeraar aan het seminarie (kweekschool) der Vrije Schotsche kerk met Ds. Schwartz (1852 – 1860); maar de geslagen wonde werd daardoor niet geheel genezen. Zijne vijanden verweten hem meermalen, dat hij maar een liefhebber of dilettant in de godgeleerdheid was; geen predikant of professor. Die zoo spraken van den geleerden man, gevoelden zelf zeer goed, hoever zij beneden hem stonden. Van zich zelve getuigde Da Costa, dat hij slechts een oefenaar was. Zeker, hij was geen predikant, maar een van God geleerde en daar komt het dan ten slotte maar op aan. Niet de naam, maar de daad beslist. Hij was een geleerde onder de christenen, maar ook een christen onder de geleerden. Steeds hield hij zijn God voor ogen en dit getuigde van zijn onwrikbaar geloof, dat hem staande hield te midden van zooveel verachting, miskennis en leed; want hij heeft veel doorgemaakt. Van zijne geldelijke zorgen spraken we reeds. Hij en zijne echtgenooten waren in christelijken zin vereenigd en droegen met christelijke gelatenheid de zware beproevingen, die hen troffen; een zestal kinderen werd hun door den dood ontnomen,

langen tijd werd hij gekweld door zenuwlijden en ten slotte stierf hun oudste zoon Willem Daniël, naar Bilderdijk genoemd (5 Dec. 1848).

Da Costa was een man des gebeds. Evenals Luther kon hij veel en lang bidden. Ook bad hij veel op zijn studeerkamer. Dat kon men weten, doordat hij zijne kamer afsloot. In het gebed zocht en vond hij kracht bij zoovele moeilijkheden en zorgen. De felle bestrijdingen, waaraan Da Costa van buiten af gedurig ten doel stond, gevoegd bij vele andere moeilijkheden zijns levens, brachten hem gedurig op de knieën tot deze verborgen uitstortingen zijns harten voor den Heere, waardoor hij steeds gesterkt werd en nieuwe kracht ontving. Het ging hem als zijn voorganger David. De benauwdheden zijns harten waren soms zoo lievig, dat hij uitriep: „voer mij uit mijne nooden, o, God!“ of, „gelijk een hert schreeuwt naar de waterstroomen, alzoo schreeuwt mijne ziel tot U, o Heere!“ Hoe schoon is zijn gedicht bidden! Lees en herlees het meermalen!

Bidden.

Des harten binnenst overleg,

Gezegd, gezucht, gedacht!

Het trillen van een stille vlam,

Die naar de wolken tracht.

Het slaken van een ademtucht,

Het vallen van een traan,

De blik naar boven van een oog

Door God alléén verstaan.

De eenvoudigheid, het kunstloos waar

Der kinderlijke taal,

Maar aan wie plaats gegeven wordt

Bij 't Eng'lenlofkoraal.

Des Christens kracht, des Christens lust,
 Des Christens levenslucht,
 Zijn levenskracht in 't uur des doods,
 Bij dood en hel geducht.

Des zondaars eerste stemgeluid,
 Die Jezus valt te voet.
 Bij aller heemlen vreugdgejuich
 Door 't. ziet, hij bidt! begroet.

Tot 's Vaders eer, tot lof des Zoons,
 In zint en wil en woord,
 Het door den Heil'gen Geest gewrocht
 Volzalig zielsakkoord!

Want bidden doet geen hart alléén,
 Eén Geest dringt ze allen door;
 En op zijn Priesterlijken troon,
 Gaat Jezus zelf ze voor.

Gij zelf, de Waarheid en de Weg!
 Ziet biddend op ons neêr,
 Hebt biddend onzen strijd volstreên,—
 Leer Gij ons bidden, Heer!

6 Sept. 1895 leidde hij zijn laatste bidstond voor Israël in de Schotsche Kerk over 2 Koningen 4 : 27a. „En de Heere had niet gesproken, dat Hij den naam van Israël van onder den hemel verdelgen zou”.

Den 8^{en} November hield hij nog een lezing te Leiden. Zijne voordracht moet buitengewoon treffend en schoon zijn geweest. Het was dan ook zijn zwanezang. Te Leiden was Da Costa zijn studiën begonnen — daar eindigden zij. Zulke samenreffingen van plaatsen en tijden vindt men meer in het leven van Gods kinderen. Zij behooren tot de treffendste leidingen Gods. Den 10^{en} November las hij, eenigszins gewijzigd, wat hij te Leiden voordroeg, in de

Jongelings-Vereeniging te Amsterdam. Na deze lezing werd Da Costa ongesteld en den 15^{en} November ernstig ziek. Zijn ziekbed werd een smartelijke stervenssponde. Een onzer dichters zegt van den geduldigen lijder zoo schoon:

Wanneer ons de hemelsche glimlach niet heugde,
 Waarmee hij, op het leger der smarte gestrekt,
 Slechts woorden verkondde van vrede en van vreugde,
 Zijn leed met den mantel der liefde bedekt!
 Waarop van geen menschenmiskening hij klaagde,
 Waarop hij een stervende martelaar scheen,
 Die blij van zijn Heer en zijn Heiland gewaagde,
 Maar zegende, wie hij het felst had bestreên!

(POETIEER).

Den 28^{en} April 1860 ontsliep hij in vrede, 62 jaren oud, en werd 3 Mei begraven in de Nieuwe Kerk op den Dam. Aan den eenen uithoek van het koperen koorhek leest men op den zerksteen den naam van Da Costa, en aan den anderen uithoek aan den pilaar dien van Vondel. Ook weer treffend; want beiden waren dichtervorsten.

De begrafenis van Da Costa was als van een vorst. Het was een optocht van een menigte koetsen, waarin zich zijne vrienden te Amsterdam vrijwillig achter de lijkkoeles hadden aangesloten. De geheele weg, langs welken de begrafenisstoet trok, stond aan beide zijden bezaaid met toeschouwers en men hoorde meermalen het antwoord op de vraag, wien deze begrafenis gold? in de woorden: „Er wordt een dichter begraven.” Toen de baar, die door de leerlingen van

het seminarie gedragen werd, in de Nieuwe Kerk was gekomen, was dit groote gebouw en geheel de consistorie (kerke-kamer) gevuld met heeren uit Den Haag en elders, met belangstellenden en nieuwsgierigen. Het orgel speelde de wjs van Ps. 42. Hetzelfde had plaats gehad bij de begrafenis van Bolderdijk in de Grootte Kerk te Haarlem, zooals Da Costa zelf vermeldt. Treffende bespraken werden gehouden bij het graf van Da Costa. Toen de plechtigheid geëindigd was en de stroom van menschen het kerkgebouw verliet, kwam een zekere Hamburger, een proseliet (bekeerling) uit de Joden, die Da Costa in zijne laatste krankheid mede had opgepast, naar een verontrouwd vriend van den overledene, trok hem terzijde en sluiserde hem in het oor: „Hier heeft God zijn woord waar gemaakt: Die Mij eeren, zal Ik eeren.” (1 Sam. 2: 30). De vriend drukte den eenvoudigen en oprechten man de hand en dacht er bij: die man heeft het rechte woord voor deze zaak gezegd. Meer dan 55 jaren zijn over het graf van Da Costa heengetaan; maar nog spreekt hij tot ons, al is hij ook gestorven.

Zoo blijft de naam van Mr. Isaac Da Costa in eere bij Jong en oud in ons vaderland en ook door hem wordt het woord der Heilige Schrift bevestigd: „De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn”.

Zijne geliefde echtgenootte Hanna Helmonte, wfe Da Costa op haar verjaardag (2 April 1849) o. m. had toegewenscht:

‡ Zij wij leven, † zij wij sterven,
kalm of stormig zij ons lot,

Vast te blijven, wat ook schudde,
 met elkander, met ons zaad,
 In den Heiland, die ons vrijkocht,
 en Wiens liefde nooit vergaat.

overleefde haar man ruim zeven en een half jaar en ontsliep in haren Heere en Heiland 26 November 1867.

Niet tevergeefs heeft Da Costa geleefd. Zijne bijbellezingen hebben vruchten gedragen en zijne schoone liederen worden nog door velen gelezen. Steeds droeg hij den joden een warm hart toe en deed voor dat oude volk, wat in zijn vermogen was. Hij had het lief ook na zijne bekeering. Waar hij den Christus had gevonden, daar hoopte hij vurig, dat de joden zich ook bekeerden en den Heere Jezus Christus erkenden als hun Messias; want vreeselijk zal het zijn zonder Christus te sterven. Da Costa vond den Heere en geloofde in Hem als zijn Borg en Middelaar. Da Costa zocht en vond den Christus en ondervond, dat het Evangelie des kruises van Jezus Christus is eene kracht Gods tot zaligheid een iegelijk, die gelooft, eerst den Jood en ook den Griek. Genade toch vermag alles.

O God! schenk mijne ziel genâ,
 Geef mij genade voor genâ.
 Wasch mij van alle zonden,
 Doe mij gereinigd voor U staan.
 En neem mij als Uw kind ook aan,
 Wie kan genâ doorgronden?

Zij zullen het niet hebben.

Opgewekt.

The image shows a musical score for a song. It consists of five staves of music. The first staff is a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is written on the first staff. The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The lyrics are: "Zij zullen het niet hebben, Ons oude Neder- land! Het bleef bij alle al londen Gods en der waarden pand! Zij zullen het niet hebben, De goden van den tijd! Niet om hun eif te wezen, Heeft God het ons be vrijd; Niet om hun eif te wezen, Heeft God het ons be vrijd!"

Zij zullen ons niet hebben,
 Zoo lang deze IJstad staat;
 Zoo lang in Neêrlandsche aad'ren
 Één polsslag Neêrlandsch slaat;
 Zoo lang er heldenzielsgloed
 In Nassau's Telgen blaakt;
 Zoo lang de geest des Zwijgers
 Op 't Delftsche praalgraf waakt.

Zoo lang één Friesche bodem
 Op Noordsche waat'ren drijft;
 Zoo lang van Utrecht's Unie
 Nog één gedenknaam blijft;
 Zoo lang niet al de pijlen
 Verstompt zijn van den Leeuw,
 Zoo zullen ze ons niet hebben,
 De goden dezer eeuw.

Wil Gij slechts ons nog kennen,
 God van het voorgeslacht!
 Hoe zal de Schildleeuw brullen
 Van moed, van vreugd, van kracht!
 Hoe zal de Zeeleeuw plassen
 In 't welbekende sop,
 En dagen vriend en vijand
 Tot stoute sprongen op!

Hoe zullen zij te zamen,
 Waar 't recht en waarheid geldt,
 Gestand doen tegenover
 Schijnvrijheid en geweld!
 Of, vreedzaam, maar vol ijver,
 Van Oost- tot Westerboord,
 Aan de aarde licht verkonden
 Door 't Evangeliewoord.

Den Neger slaaf, bij 't zwoegen,
 De vrijheid door het Kruis!
 Aan Israël zijn Koning,
 Beloofd uit Davids huis!
 Gods heil aan alle heid'nen,
 Maleier en Javaan!
 De zon der volle Waarheid,
 Voor nacht of Halvemaan!

Of zijn het and're tijden,
 Die God voor ons bewaart?
 Een donk'rer lotsbedeeling,
 Waarvoor wij zijn gespaard?

Gij zult ons tóch niet hebben,
 Gij goden van den tijd!
 Wij blijven ook bij 't zinken
 Der vaad'ren God gewijd!

Een natie kan ook vallen
 Met eer, ter eer van Hem,
 En houden, heilgeloovig,
 Zijn standaard vast met klem.
 Daar zijn ook martelaren
 Op Neêrlands grond geweest!
 Geen Lodewijk, geen Willem,
 Heeft ooit die keus gevreesd.

Met al hun schoone woorden,
 Met al hun stout geschreeuw,
 Zij zullen ons niet hebben,
 De goden dezer eeuw!
 Tenzij het woord des Zwijgers
 Moedwillig werd verzaakt:
**„k Heb met den Heer der Heeren
 Een vast verbond gemaakt“.**

Israël.

Ja! duldt, vertrouwt, volhardt in 't hopen!
 Mijn broeders van 't verkoren zaad!
 Wiens naam geen eeuwen konden sloopen,
 Wiens heil'ge glorie nooit vergaat!
 Vernielt der ongodisten lagen!
 Beschaamt de pogingen der hel!
 Verfoeit de koelheid onzer dagen!
 Gij zijt het kroost van Israël!

Oij voert dat heilig bloed in de ad'ren,
 Met wien de H E E R verbonden sloot,
 En, hoe vervallen van uw vad'ren,
 Nog zijt gij door uw afkomst groot !
 U noemde God Zijn uitverkoren,
 Zijn volk, Zijn deel, Zijn schat op aard
 Zijn lieveling, Zijn eerstgeboren . . .
 O, worden we eens dien heilnaam waard !

O droef verneêrden, diep verslagen !
 Gij hebt gezondigd — lijdt en boet !
 Herwint in zure ballingsdagen
 Het wettig erfdeel van Uw bloed !
 Gods voorgebaanden weg verliet ge ;
 Thans zwerft ge, vreemden, de aarde rond !
 Zijn vaderlijke hand verstiet ge ;
 Thans zijt gij hulploos telken stond !

Vervuld is 't wraakwoord der profeten ;
 Vertrapt de kroon van onze kruin ;
 Onze eer en roem en rang, vergeten ;
 Het god'lijk koninkrijk, in puin !
 Wij, keurlingen der keurelingen,
 Wij, thans der volken smaad en spot !
 Bloot voor des minsten woestaards dwingen,
 Wij, onderdanen eens — van God !

Ach ! wat kan redden, wat kan troosten,
 Daar God ons uit Zijn erf verbant ?
 Wat bleef ons van dat heerlijk Oosten,
 Ons waar, ons éénig Vaderland !
 Ver van de beenders zijner vaders
 Verkwijnt het kroost van Abraham !
 Zijn bloed, verbasterd in onze aderen,
 Kruipt door een uitgedorden stam !

Zie daar der eeuwen heilsverwachting!
 Zie daar de hoop van Israël!
 De prijs van lijden en verachting!
 De borstweer voor den wrok der hel!
 Die hoop te leven, die te sterven,
 Is plicht, is vreugd', is heilgenot!
 Eer dat die onze ziel zou derven,
 Vernietig' haar de hand van God!

Wat dan, verwaten duisterlingen,
 Op uw rampzaalge wijsheid trotsch!
 Vermeet gij u hun op te dringen,
 Die uitzien naar den heilbô Gods?
 Wat preëkt ge oproerigen over de aarde
 Een nietige verdraagzaamheid?
 Zij heeft voor 't Joodsche hart geen waarde,
 Dat op een and're redding beidt.

O, wat uw waan ons durft beloven,
 Ten prijs van 't heiligst zielsgevoel,
 (Dat kracht noch list ooit uit zal dooven)
 Is ons zoo vloekbaar als uw doel!
 De vlam der inquisitievuren,
 Ja, heel een werelds bittere kroon,
 Is eind'loos beter te verduren
 Dan weldaân, door u aangeboôn!

De tijden naad'ren van verlichting,
 De tijden naad'ren van herstel!
 Die van de blijde godsrijksstichting,
 Die van de nederlaag der hel!
 Het vonnis wordt weldra geslagen,
 Wie heerlijk zijn moet, wie veracht;

De filosofen dezer dagen,
Of Jakobs lijdend nageslacht.

Verlosser! Vader! o, zie neder!
Onferm u onzer, schenk genâ!
Geef Isrel aan zich zelven weder,
Of, dat zijn droeve naam vergâ!
Neen, neen! de wenteling der eeuwen
Verzwolg niet onze hoop op U!
Wij zijn het volk nog der Hebreuwen,
Gij, der Hebreuwen God — ook nu!

Ja, Uw Messias gaat verschijnen,
En onze boeien zijn geslaakt!
Uw gramschapnevels gaan verdwijnen,
De dag van onze glorie naakt!
Van achter de aardse jammerwolken
Verrijst een goddelijke gloed!
Juich, Israël! en jubelt, volken!
Uw Vorst, uw Redder tegemoet!

Brul, leeuw van Jnda! brul Hem tegen,
Hem, in wier naad'ring gij herleeft!
En, nageslacht van Adam, zegen
Die u der eng'len rang hergeeft!
Verkondt hem, donders uit den hoogen!
Buigt, bergen, buigt de ontstelde krum
En stort, verfoeilijk rijl: der logen
Op ons bazuingschal in puin!

In een Bijbel.

Bij 't openslaan van 't Boek der boeken,
Gedenk o Christen, nacht en dag,
Dat, wie dat Woord wil onderzoeken,
Geen eigen licht vertrouwen mag ;
Geen eigenwijsheid kan hier baten,
Geen vlijtige arbeid hier volstaan,
Alle eigenwijsheid dient verlaten,
Een ander oog moet opengaan.
Val, eer ge u dan begeeft tot lezen,
Val, Christen! Uwen God te voet ;
En, dat een heilig, heilzaam vreezen
Zich meester maak' van uw gemoed.
Vraag, eer gij verder gaat een zegen ;
Vraag nogen, ooren en een hart,
En — JEZUS zelve kome u tegen
In dit Zijn Woord bij vreugde en smart.

Mr. I. DA COSTA.

INHOUD.

	Bladz.
Voorwoord	3.
De Jood Isaïc Da Costa	5.
De Christen Isaïc Da Costa	: . 15.
Zij zullen het niet hebben (Gedicht op Muziek) .	29.
Israël (Gedicht)	31.
In een Bijbel (Gedicht)	35
